

İRAN'DA DEVLET YAPISI VE TEMEL KURUMLAR-II YÜRÜTME ERKİ

Mehmet KOÇ

Telif Hakkı

Copyright © 2018 İnan Araştırmaları Merkezi (İRAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Bu eser İRAM'dan yazılı izin alınmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz. Metnin dijital versiyonu için www.iramcenter.org adresini ziyaret ediniz. Dijital kopya bu siteye aktif link verilerek kısmi olarak paylaşılabilir.

Burada ortaya konulan görüşler öncelikli olarak yazara aittir ve İRAM'ın kurumsal görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Editör: Umut Başar

Grafik Tasarım: Hüseyin Kurt

İnan Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar, 1397. Sk., 06520, Çankaya Ankara / Türkiye Tel: +90 (312) 284 55 02-03 | Faks: +90 (312) 284 55 04

e-posta : info@iramcenter.org | www.iramcenter.org

ISBN: 978-605-7559-03-6

İRAN'DA DEVLET YAPISI VE TEMEL KURUMLAR: 2- YÜRÜTME ERKİ

THE STRUCTURE AND THE MAIN INSTITUTIONS OF THE IRANIAN STATE: 2- THE EXECUTIVE BRANCH

ساختار حکومت و نهادهای اصلی در ایران: ۲- قوه مجریه

Yazar Hakkında

Mehmet KOÇ

Lisans eğitimini İran'ın Kazvin kentinde Uluslararası İmam Humeyni Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde tamamladı. Yüksek lisans derecesini de Tahran Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümünde "Devrim Sonrası İran'da Değişen Devlet ve Toplum İlişkisi" başlıklı tez çalışması ile aldı. Ankara ve Kırıkkale üniversitelerinin ortak doktora programında Fars Dili ve Edebiyatı alanında doktora çalışmalarına devam eden Koç ileri düzeyde Farsça ve orta düzeyde İngilizce ve Arapça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	5
1. Devrim Rehberi ve Yürütme	6
2. Cumhurbaşkanı ve Yürütme	7
2.1 Cumhurbaşkanının Seçimi	7
2.2 Adaylık ve Seçim Süreci	7
2.3 Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri.....	9
2.4 Cumhurbaşkanının Görev Süresinin Bitmesi, İstifası veya Azli	10
3. Bakanlar Kurulu	11
3.1 Kabinenin Yapısı	11
3.2. Bakanlar Kurulunun Görevleri	11
3.3. Bakanlar Kurulu Sekreterliği	11
3.4. Bakanlar Kurulunun İşleyişi	12
3.5. Bakanlar Kurulu Komisyonları.....	12
3.6. Daimî Komisyonlar ve Üyeleri.....	13
3.7. Komisyonların İşleyişi	13
4. Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler	14
4.1. Millî Güvenlik Yüksek Konseyi	15
5. Cumhurbaşkanı ve Ekonomi	15
6.Yürütme ve Diğer Erklar Arasındaki İlişkiler	16
6.1 Yürütme ve Yasama	16
6.2 Yürütme ve Yargı	17
Sonuç	19
Kaynaklar	20

ÖZET

- İran'da yürütme erki devrimle birlikte inşa edilen teokratik düzene uygun bir şekilde yapılandırılarak yarı başkanlık ve yarı parlamenter nitelikler taşımasının yanı sıra devletin dinî mahiyetini de yansıtan özelliklere sahiptir.
- İran anayasası erkler ayrımı ilkesini benimsemekle birlikte her üç erk; erkler üstü bir statü ve mutlak bir otorite olarak tanımlanan Devrim Rehberi'nin denetiminde görev ve sorumluluklarını ifa etmektedir.
- Klasik İslami/Şii siyasi düşüncenin modern devlet anlayışına uyarlanma çabası birtakım yapısal sorunları da beraberinde getirmiştir.
- Doğrudan Devrim Rehberi'nin yetkisi dışında kalan yürütme yetkileri Cumhurbaşkanının sorumluluğundaki yürütme erki tarafından kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yürütme Erki, Devrim Rehberi, Velayet-i Fakih, Bakanlar Kurulu, Devrim Muhafızları, Erkler Ayrımı İlkesi.

SUMMARY

- Having been constructed in line with the theocratic order of the Islamic Republic, the executive branch in Iran possesses characteristics which display the religious nature of the state by at the same time carrying semi-presidential and semi-parliamentary features.
- Although Iran's constitution accepts the separation of powers as a principle, the powers fulfil their duties and responsibilities under the supervision of the Supreme Leader whose authority is constitutionally defined as absolute and above the three branches.
- The attempt to accommodate the classical Shiite political thought to the modern state model created some structural problems in Iran.
- The executive authorities outside the direct authority of the Supreme Leader, are exercised by the executive branch headed by the President.

Keywords: Executive Branch, Supreme Leader, Guidance of the Islamic Jurist, Revolutionary Guards, the Doctrine of the Separation of Powers.

چکیده

- قوه مجریه در ایران پس از انقلاب ۵۷ متناسب با نظام تئوکراتیک (دین سالارانه) جدید التاسیس باز تعریف و بازسازی شد. بدین ترتیب قوه مجریه علاوه بر اینکه از ویژگیهای نظام نیمه ریاستی- نیمه پارلمانی برخوردار است، دارای ویژگیهایی برگرفته از ماهیت نظام دینی نیز می باشد.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی با اینکه اصل تفکیک قوا را به رسمیت شناخته، ولی نهاد رهبری را به عنوان نهاد ناظر بر سه قوه و دارای قدرت مطلقه تعریف نموده است. هر سه قوه زیر نظر رهبر به وظایف و اختیارات خود عمل می کنند.
- تلاش برای انطباق تفکر سیاسی سنتی اسلامی/ شیعه با مفهوم دولت مدرن، موجب بروز برخی مشکلات ساختاری در نظام سیاسی ایران شده است.
- رئیس جمهور، مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود، بر عهده دارد.

کلید واژه ها: قوه مجریه، رهبر، ولایت فقیه، هیئت دولت، سپاه پاسداران، اصل تفکیک قوا.

Giriş

1979 İran İslam Cumhuriyeti Anayasası; yasama, yürütme ve yargı organlarının ülkedeki en üst anayasal otorite olan Devrim Rehberi'nin denetiminde faaliyet göstermesini vâzetmiştir. Diğer bir ifadeyle İran, bir yandan modern demokrasilerde standart uygulama olan erkler ayrımı ilkesini benimseyen diğer yandan ise bu erkleri daha üst bir otoriteye bağlayan özgün bir sistem inşa etmiştir. Nitekim Devrim Rehberi'nin yetkileri, her üç erke de müdahale etmeye imkân sağlayacak düzeyde genişler. Bunun yanı sıra erklerin birbirlerini denetleme mekanizmaları da bulunmaktadır ve icracı konumundan dolayı yürütme erkinin en fazla denetime tabi anayasal güç olduğu söylenebilir. Ülke anayasasında, yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanının, Devrim Rehberi'nden sonra ikinci sıradaki en üst düzey anayasal otorite olarak kaydedilmesi bu noktayı gözler önüne sermektedir. İran İslam Cumhuriyeti'nin yaklaşık kırk yıllık tarihinde yaşanan deneyim, yürütmeye ilişkin yetkilerin bu iki üst düzey otorite arasında paylaştırılmış olmasının ortaya bazı belirsizlikler ve buna bağlı iktidar çatışmaları çıkardığını göstermektedir. 1989'da söz konusu belirsizlikleri gidermek amacıyla yapılan anayasa değişikliği de sorunu bütünüyle ortadan kaldıramamıştır.

1979 anayasasına göre yürütme erki, bahsi geçen iki başat otoritenin yanı sıra Başbakan nezaretindeki bir hükûmeti de içeren üçlü bir yapıya sahipti. Bu yapıda, doğrudan halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanının yetkileri sınırlıyken Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve hatta Cumhurbaşkanına rağmen Devrim Rehberi'nin önerisi ve parlamentonun desteğiyle göreve getirilen Başbakanın yetkileri daha fazla olmuştur. Cumhurbaşkanının belirlediği Başbakan parlamentodan güvenoyu aldıktan sonra, bakanlık için belirlediği isimleri güvenoyuna sunmuş ve kabinesini oluşturmuştur. Başbakan ayrıca kanunları hayata geçirme sorumluluğunu da üstlenmiştir.

İlk Cumhurbaşkanı Ebul Hasan Beni Sadr ve ilk Başbakan Muhammed Ali Recai (Şu-

bat 1980-Haziran 1981) arasında derin görüş ayrılıkları yaşandığı gibi Cumhurbaşkanı Ali Hamenei ve Başbakan Mir Hüseyin Musevi (Ekim 1981-Ağustos 1989) arasında da yürütmeye ilişkin önemli ihtilaflar yaşanmıştır.¹ Bu noktada 1979 anayasasında, silahlı kuvvetlerin Başkomutanlık görevinin Cumhurbaşkanıya tevdi edildiği de kaydedilmelidir. Bu durum Cumhurbaşkanı ile Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile Devrim Rehberi arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkarmıştır. 1989 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle bütün yetkileri Cumhurbaşkanıya devredilen Başbakanlık lağvedilirken Başkomutanlık da Cumhurbaşkanıdan alınarak Devrim Rehberi'nin uhdesine bırakılmıştır.² Bu değişikliklerle ayrıca Devrim Rehberi'nin otoritesinin “mutlak” olduğu vâzedilmiş ve anayasanın ilgili 57. maddesi şu şekilde yeniden düzenlenmiştir:

“İran İslam Cumhuriyeti'nde mevcut erkler; yasama, yürütme ve yargıdan ibarettir. Bunlar Ümmet İmamlığının mutlak emir ve imametinin velayeti altında aşağıda zikredilen usule göre hareket ederler. Bu erkler birbirinden bağımsızdır.”

Bu değişiklikler İran anayasasında yapılan ilk ve son değişiklikler olmuştur.

1989'daki değişiklik yürütmeyi daha sade ve işlevsel hâle getirmişse de bu defa güç çatışmasının doğrudan Cumhurbaşkanı ile Devrim Rehberi eksenine taşınmasına engel olamamıştır. Azami iki dönem için dört yılda bir halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı arkasındaki seçmen desteğine dayanarak politikalarını hayata geçirmek istediğinde Devrim Rehberi'nin sergilediği kısıtlama girişimlerinden rahatsızlık duymuş, Cumhurbaşkanının alanını genişletme girişimleri ise Devrim Rehberi'nin tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu durum, İran'da süregelen bir yürütmede etkinlik tartışmasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanları, yetkilerini artıracak anayasal değişiklikler yapılması gerektiğini savunurken Devrim Rehberi, Cumhurbaşkan-

¹ Cumhuri-yi İslami-yi İran ez Bazirgan ta Ruhani, Feridun Kasımi, H&S Media Ltd., London, 2016, s. 175.

² Velayet-i Fakih der Kanun-i Esasi-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran; Kabl ve Ba'd ez Baznigeri, Ahmed Rıza Behniyar, Fesname-i Mutaalaat-i İslami Dergisi, Sayı 24, 2010 İlkbahar.

lığının kaldırılarak parlamento tarafından seçilecek ve kendisiyle daha uyumlu çalışacak bir Başbakanlık sistemine geçişten yana olmuştur. Bu çalışma, İran İslam Cumhuriyeti'nin yakın zamanda değişmesi öngörülme-yen yürütme erkini konu almaktadır. Ülke anayasasının esas alındığı çalışmada, yürütmenin şekillenmesi ve yetki alanlarının yanı sıra sahip olduğu ve tabi bulunduğu denetim mekanizmaları ele alınacaktır.

1. Devrim Rehberi ve Yürütme

İran anayasasının 60. maddesine göre “Yürütme işleri, bu kanunda doğrudan Rehberlik makamının yetkisine bırakılanlar hariç Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunun eliyle yürütülür.” Buna göre yürütme işleri; Devrim Rehberi, Cumhurbaşkanı ve onun başkanlık ettiği Bakanlar Kurulundan oluşan yürütme erki arasında paylaştırılmıştır. Yani bazı yürütme işleri anayasada yürütme erki olarak tanımlanan makamların yetkisi dışında tutularak doğrudan Devrim Rehberi'nin inisiyatifine bırakılmıştır. Devrim Rehberi'nin ölümü, azli veya istifası durumunda, Cumhurbaşkanı vekaleten de olsa onun görev ve yetkilerini üstlenememektedir. Bunun yerine Cumhurbaşkanı, Yargı Başkanı ve Anayasayı Koruyucular Konseyinin din adamı üyelerinin birinden oluşan “Geçici Devrim Rehberliği Konseyi” söz konusu yetkileri kullanabilmektedir.

İran İslam Cumhuriyeti Anayasasının 110. maddesine göre aşağıdaki “yürütme yetkileri” doğrudan Devrim Rehberi'nin uhdesindedir:

Başkomutanlık: İran Silahlı Kuvvetleri'nin (İSK) sevk ve idaresi doğrudan Devrim Rehberi'ne bağlıdır. Anayasaya göre İSK; Konvansiyonel Ordu (Ertiş), Devrim Muhafızları Ordusu (DMO), Emniyet Teşkilatı ve Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanlığında oluşmaktadır. Silahlı Kuvvetler, Genel Kurmay Başkanlığı çatısı altında faaliyetlerini yürütür ve Devrim Rehberi Başkomutan sıfatıyla, Genelkurmay Başkanı ve vekili başta olmak üzere bütün kuvvet komutanlarını ve emniyet teşkilatı başkan ile komutanlarını atar ve azleder. Savunma ve Silahlı Kuvvetleri

Destekleme Bakanlığı anayasada veya herhangi bir kanunda belirtilmemekle birlikte hükümet kabinesinin bir parçası olduğu için Devrim Rehberi ve Cumhurbaşkanı'nın ortak kararıyla atanmaktadır.

Savaş, Barış ve Seferberlik İlanı: Devrim Rehberi ayrıca savaş ve barışa karar verme ve bu doğrultuda seferberlik ilan etme yetkisine sahiptir. Devrim Rehberi bu hususa ilişkin kararlarını, ülkenin millî güvenlik konularına ilişkin danışma kurulu işlevi gören Millî Güvenlik Yüksek Konseyi (MGYK) ile istişare içerisinde verir. Ayrıca her ne kadar barış kararını Devrim Rehberi verse de ilgili ülke ile gerekli antlaşmalar parlamento onayına tabidir.

Millî Güvenlik Yüksek Konseyinin Belirlenmesi: MGYK ülkenin güvenlik politikalarını Devrim Rehberi'nin belirlemiş olduğu genel çerçeve içerisinde oluşturur. Devrim Rehberi, konseye doğrudan iki temsilci atamaktadır. Konseyin diğer üyelerinin de çoğunlukla yine Devrim Rehberi'nin atadığı kurumların başkanlarından olduğu görülmektedir. Bu da konseyin Rehberlik kurumuyla uyum içerisinde çalışmasını sağlamaktadır.

Cumhurbaşkanına Mazbatasının Verilmesi: Seçilmesini müteakip Cumhurbaşkanı'na mazbatasını Devrim Rehberi vermektedir. Mazbatasını alan Cumhurbaşkanı, parlamentodaki yeminde töreninin ardından görevine başlamaktadır.

Cumhurbaşkanının Azli: Devrim Rehberi; Yüce Divanın görevlerini kötüye kullanmaktan suçlu bulması ya da parlamento'nun 2/3 çoğunlukla görev için yetersiz olduğu yönünde oy vermesi durumunda Cumhurbaşkanı'ni azleder. Bu noktada Devrim Rehberi, yargı kararına ya da parlamento oylamasına rağmen gerekli görmesi durumunda Cumhurbaşkanı'ni görevinde tutabilir.

2. Cumhurbaşkanlığı ve Yürütme

2.1 Cumhurbaşkanının Seçimi

Ülke idaresinin seçime dayanması gerektiğini kaydeden İran İslam Cumhuriyeti anayasasının 6. maddesi; Cumhurbaşkanı, milletvekilleri, belediye meclis üyeleri ve ilgili diğer makamların seçim yoluyla belirlenmesini vazedmektedir. 18 yaşını tamamlayan her İran vatandaşı seçme hakkına sahiptir.³ Daha önce 16 olan seçme yaşı, ilgili kanunda Ocak 2007’de yapılan değişiklikle 18’e çıkarılmıştır.⁴ Anayasa, seçimleri düzenleme ve denetleme sorumluluğunu Anayasayı Koruyucular Konseyine tevdi etmiştir.

Anayasanın 114. maddesine göre Cumhurbaşkanı, dört yıllık bir süre için doğrudan halk tarafından seçilir ve üst üste en fazla iki dönem seçilebilir. Cumhurbaşkanı belirleme süreci, aday adaylığı başvurusu, seçimlerin düzenlenmesi, mazbatanın verilmesi ve yemin töreni olmak üzere dört aşamada gerçekleşir.

2.2 Adaylık ve Seçim Süreci

İran İslam Cumhuriyeti anayasasının 19. ve 20. maddeleri; İran vatandaşları arasında etnisite, mezhep, renk, dil vb alanlarda ayırım gözetilemeyeceğini ve her İran vatandaşının kanun önünde eşit olduğunu vazedmektedir. Ne var ki anayasanın Cumhurbaşkanının taşıması gereken vasıflarını konu alan 115. maddesi bu yaklaşımla çelişmektedir. Söz konusu madde, Cumhurbaşkanı olacak kişinin ülkenin resmî mezhebi olan 12 İmam Şiiliğine mensup olmasını şart koşmakla Zerdüş ve Hristiyanlar gibi gayrimüslimlerle Sünni vatandaşları ve “Rical-i Siyasi/Siyaset Adamı” olmasını şart koşmakla da kadınları bu süreçten dışlamaktadır. 155. maddeye göre bir Cumhurbaşkanı adayı şu şartları haiz olmalıdır:

1. Dinî ve siyasi “ricalden” olmak,
2. İran asıllı olmak,
3. İran İslam Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
4. Tedbir ve idare ehli olmak,
5. İyi bir geçmişe sahip, güvenilir ve takva sahibi bir kişi olmak,

6. İran İslam Cumhuriyetinin temel ilkelerine inanmak ve ülkenin resmî mezhebine mensup bulunmak.

Maddenin, aynı noktaya işaret eder görünen 2. ve 3. bentlerine açıklık getirmekte yarar vardır. Anayasada açıkça belirtildiği üzere İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının İran vatandaşı olması yetmemekte ve İran asıllı olması da şart koşulmaktadır. Dolayısıyla sonradan İran vatandaşlığına geçen bir kişinin bu göreve gelmesinin önü kesilmiştir. İran İslam Cumhuriyeti Medeni Kanunu’nun 976. maddesi İran vatandaşlığı konusunu açıklığa kavuşturmuştur:

1. Yabancı uyruklu oldukları kesin olarak bilinenler dışında İran’da ikamet eden kimseler,
2. Yurt içinde ya da dışında İranlı bir babadan dünyaya gelen kimseler,
3. İran’da dünyaya gelmiş olup anne ve babası bilinmeyen kimseler,
4. İkisinden biri İran’da dünyaya gelmiş olmak şartıyla yabancı bir ebeveyninden dünya gelen kimseler,
5. Yabancı bir babadan ve İranlı anneden İran’da dünyaya gelmiş olup 18 yaşını doldurduktan hemen sonra en az bir yıl İran’da ikamet eden kimseler,
6. İranlı bir erkekle evlenen yabancı uyruklu kadınlar,
7. İran vatandaşlığına geçmiş yabancılar.

Fıkra: Yabancı ülke siyasi temsilcileri ve konsolosluk çalışanlarının çocukları 4. ve 5. bentlerin kapsamı dışındadır.⁵

Dolayısıyla İran Medeni Kanunu’nun ilgili maddesinin yalnızca 2. bendi kapsamındaki kimseler, yani ülkeye kan bağıyla bağlı olan fertler Cumhurbaşkanı olabilmektedir. Nitekim aynı kanunun 982. maddesi, sonradan vatandaşlığa geçen kimselerin Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılıkları başta olmak üzere siyaset, yargı, idare, askeriye, istihbarat ve güvenlik gibi kritik alanlarda üst düzey görevler üstlenemeyeceğini açık bir şekilde vazedmiştir.⁶

Diğer yandan anayasanın Cumhurbaşkanının

³ Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu, 36. madde.

⁴ goo.gl/dq4dUU, <http://www.shora-gc.ir/> (Erişim 19 Mart 2018)

⁵ Dr. Nasır Katuzyan, Kanun-i Medeni der Nezm-i Hukûki-yi Kontûni, 5. Baskı, Sonbahar 2016, Bonyâd-i Hukûki-yi Mizan, s. 585-6

⁶ A.g.e s. 589.

vasıflarını konu alan mevzubahis 115. maddesinde de Cumhurbaşkanlığı Seçim Kanununun ilgili maddesinde de yaş sınırı ve eğitim durumu belirlenmemiştir.⁷ Bu nedenle İran’da, hemen her seçimde çok sayıda çocuk yaşta bireylerin ya da ilkökul mezunlarının Cumhurbaşkanlığı aday adaylığı için müracaat ettiği görülmektedir. Bu konudaki yasal düzenleme girişimleri günümüze dek sonuç vermemiştir.

Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu gereği ister icra ve ister denetleme makamında olsun seçimleri düzenlemekten doğrudan sorumlu kimseler, Cumhurbaşkanlığı adaylığı baş vurusunda bulunmak için görevlerinden istifa etmelidirler.⁸ Ayrıca seçimleri düzenlemek ve denetlemekten sorumlu Anayasayı Koruyucular Konseyi gözlemcilerinin, yürütme heyeti üyelerinin ve seçim şube sorumlularının Cumhurbaşkanı adaylarıyla birinci dereceden kan bağına (baba, çocuk, kardeş) veya akrabalık bağına (eş, kayınpeder, kayınvalide, kayınbirader ve baldız) sahip olması yasaklanmıştır.⁹

Anayasanın 99. maddesi gereği Anayasayı Koruyucular Konseyi; Uzmanlar Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini ve referandumları denetleme yetkisine sahiptir. Bu yetki; aday adaylarının başvurularının değerlendirilmesi, seçimlerin düzenlenmesi ve sonuçların onaylanması dâhil bütün süreçleri kapsamaktadır. Söz konusu denetleme “istisvabi” nitelikte olduğundan Anayasayı Koruyucular Konseyi adaylarının belirlenmesinde kritik rol oynamaktadır.¹⁰ Konsey, Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanununun 57. maddesi gereği aday adaylarının başvurularını beş gün içerisinde değerlendirip sonuçlandırmalıdır. Sürecin bu zaman zarfında tamamlanamaması durumunda, İçişleri Bakanlığında beş günlük ek süre talep edilebilmektedir.¹¹

Konsey, başvurularını onayladığı adayları İçişleri Bakanlığına bildirilir ve bakanlık en geç iki gün içerisinde kitle iletişim araçla-

rı vasıtasıyla adayları kamuoyuna ilan eder.¹² Bu ilanla beraber adayların seçime yirmi dört saat kala bitecek olan yirmi günlük seçim propaganda süreci resmî olarak başlar. Seçimler, Anayasayı Koruyucular Konseyi gözetiminde İçişleri Bakanlığınca düzenlenir. İlk turda oyların %50+1’ini alan aday seçimi kazanmış olur. İlk turda bu çoğunluğa ulaşan adayın çıkmaması durumunda seçimler birinci turdan bir hafta sonra yapılacak ikinci tura kalır. Birinci turda en çok oyu alan iki adayın katılacağı ikinci turda oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.¹³ Seçimler, görevdeki Cumhurbaşkanının görev süresinin bitiminden en az bir ay önce düzenlenmiş olmalıdır.¹⁴ Seçimlerin düzenlenmesine iki hafta kala ya da ikinci turdan önce adaylardan birinin hayatını kaybetmesi durumunda seçimler iki hafta ertelenir.¹⁵ Anayasanın 110. maddesinin 8. bendi gereği seçimi kazanan aday mazbatasını devlet ricalinin katılımıyla gerçekleştirilen törende Devrim Rehberi’nden alır.

Cumhurbaşkanı Mazbata Teslim Töreni, 2017
Kaynak: *Khamenei.ir*

Cumhurbaşkanı, mazbatasını almasını müteakip parlamentoda, Yargı Başkanı ve Anayasayı Koruyucular Konseyi üyelerinin de hazır bulunduğu oturumda ant içer ve yemin metnini imzalar.¹⁶ Yargı Başkanı’nın ve konsey üyelerinin bu oturuma katılması anayasal zorunluluktur ve aksi takdirde yemin geçersiz sayılmaktadır.¹⁷ İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yemin metni aşağıdaki gibidir:

⁷ Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanununun 35. maddesi, anayasanın 115. Maddesinde yer alan kriterleri tekrarlamaktadır, s. 13.

⁸ Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu, 37. madde.

⁹ Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu, 40. madde.

¹⁰ İstisvabi, onay anlamına gelmektedir. Uygulayıcı tarafından alınan kararlar, denetiminin onayından geçmediği sürece geçerli olmamaktadır. Denetleyici, uygulayıcının karar alma sürecinde etkin rol almakta ancak uygulaması sürecinin dışında kalmaktadır.

¹¹ Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu 57. madde.

¹² Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu 60. madde.

¹³ Anayasa, 117. madde.

¹⁴ Anayasa, 119. madde.

¹⁵ Anayasa, 120. madde.

¹⁶ Anayasa, 121. madde.

¹⁷ AKK üyelerinin tamamının mı yoksa çoğunluğunun mu törende hazır bulunması gerektiği tartışmalarını AKK sözcüsü “Çoğunluğun katılımı anayasal zorunluluğu yerine getirmektedir” diyerek sonlandırmıştır. <https://goo.gl/HeB6j3> (Erişim 25 Nisan 2018)

*Kur'an-ı Kerim'in huzuru ve İran milletin karşısında, ülkenin resmî mezhebini, İslam Cumhuriyet'ini ve anayasal düzeni koruyacağıma; bütün yeteneklerimi üstlenmiş olduğum sorumluluklarımı yerine getirmek için kullanacağıma; kendimi halkın hizmetine ve ülkenin yüceltilmesine, din ve ahlaki yaymaya adanacağıma; hak ve adaletin yayılmasına destek olacağıma; her türlü zorbalıktan kaçınacağıma; bireylerin özgürlük ve saygınlığı ve anayasanın millete tanıdığı hakları koruyacağıma; ülkenin sınırlarını, siyasi, ekonomik ve kültürel bağımsızlığını koruma yolunda hiçbir girişimden geri durmayacağıma; Allah'ın yardımı ve inayetiyle Peygamber ve pak İmamlar'ın (AS) izinden giderek milletin kutsal emanet olarak bana tevdi ettiği gücü takva sahibi ve fedakar bir emanetçi gibi kollayıp benden sonra millet tarafından seçilecek kişiye tevdi edeceğime Cumhurbaşkanı olarak Kadir ve Yüce olan Allah'a yemin ederim.*¹⁸

Cumhurbaşkanı Yemin Töreni, 2017

Kaynak: İLNA

2.3 Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası; millete, Devrim Rehberi'ne ve parlamentoya karşı sorumlu olduğunu kaydettiği Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini Devrim Rehberi'ninkilerden farklı olarak tek madde altında değil art arda gelen birkaç madde şeklinde sıralamıştır.¹⁹

Anayasaya göre Cumhurbaşkanı:

1. Parlamentonun çıkardığı yasalara veya referandum sonuçlarını yasalaşması kendisine

¹⁸ Anayasa, 121. madde.

¹⁹ Anayasa, 122. madde.

ulaştıktan sonra imzalama ve uygulanmak üzere ilgili yetkililere iletmekle mükelleftir,²⁰

2. Kanuni görevlerini yerine getirmek için kendisine yardımcıları atayabilir. Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı; Cumhurbaşkanının onayıyla Bakanlar Kurulunun yönetimini ve Cumhurbaşkanı Yardımcılarını koordinasyonunu üstlenir,²¹
3. Devletin diğer devletlerle imzaladığı antlaşmaları, sözleşmeleri ve mutabakat zaptlarını ve uluslararası kuruluşlara üyelik sözleşmelerini parlamento onayının ardından bizzat veya yasal temsilcisi vasıtasıyla imzalar,²²
4. Plan ve bütçe işleri ve idari ve istihdam işlerini uhdesinde bulundurur ve bu işlerin yönetimini başka birine devredebilir,²³
5. Zorunlu durumlarda, Bakanlar Kurulunun onayıyla yetkileri tanımlanmış özel temsilci veya temsilciler atayabilir. Bu durumlarda, temsilci veya temsilcilerin aldıkları kararlar Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunun kararları hükmündedir,²⁴
6. Dışişleri Bakanının tavsiyesiyle büyükelçileri atar ve yabancı ülke büyükelçilerinin güven mektuplarını kabul eder,²⁵
7. Uygun görülen kişilere devlet nişanı verir,²⁶
8. Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısının veya anayasanın 131. maddesinde belirtildiği üzere başka birinin Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini üstlendiği dönemde, bakanlar hakkında gensoru vermek ya da güven oylaması yapmak gibi işlemler gerçekleştirilemez, anayasa gözden geçirilemez veya referandum yapılamaz,²⁷
9. Bakanları belirler ve güvenoyu için parlamentoya sunar. Parlamento yenilenmesi durumunda güvenoyu yenilenmez. Bakanların sayısı ve yetkileri kanunla belirlenir,²⁸
10. Bakanlar Kuruluna başkanlık eder. Bakanların çalışmalarını denetler ve aldığı tedbirlerle bakanlar ile Bakanlar Kurulunun kararları arasında uyumu sağlar. Cumhurbaşkanı, bakanların iş birliği ile hükümet politikasını ve programını belirler ve kanunları hayata geçirir.

²⁰ Anayasa, 123. madde.

²¹ Anayasa, 124. madde.

²² Anayasa, 125. madde.

²³ Anayasa, 126. madde.

²⁴ Anayasa, 127. madde.

²⁵ Anayasa, 128. madde.

²⁶ Anayasa, 129. madde.

²⁷ Anayasa, 132. madde.

²⁸ Anayasa, 133. madde.

Hükûmete bağlı kurumlar arasında yasal düzenleme veya kanun yorumu gerektirmeyecek görüş ayrılıklarının yaşanması veya kanuni görevlerin birbirine karışması durumunda, Cumhurbaşkanının önerisiyle alınan Bakanlar Kurulu kararı uygulanır. Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun çalışmaları konusunda parlamentoya karşı sorumludur,²⁹

Bakanlar, görevlerinden alınana veya gensoru sonucu bakanlıkları düşünceye dek görevlerine devam eder. Bakanlar Kurulu topluca veya herhangi bir bakan istifasını Cumhurbaşkanına sunabilir. Yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar mevcut kabine görevine devam eder. Cumhurbaşkanı, bakanlıklara üç ayı geçmemek kaydıyla vekaleten atama yapabilir,³⁰ bakanları azledebilir. Yeni belirlenen isimler parlamentodan güvenoyu almalıdır. Kabinenin yarısının değişmesi durumunda Cumhurbaşkanı yeni kabine için güven oylaması talep etmelidir.³¹

²⁹ Anayasa, 134. madde.

³⁰ Anayasa, 135. madde.

³¹ Anayasa, 136. madde.

2.4 Cumhurbaşkanının Görev Süresinin Bitmesi, İstifası veya Azli

Anayasanın 130. maddesi gereğince Cumhurbaşkanı, istifasını Devrim Rehberi'ne sunar ve istifası kabul görene kadar görevini sürdürür. Cumhurbaşkanının azli veya ölümü durumunda takip edilecek yola ilişkin düzenleme anayasanın 131. maddesinde yapılmıştır. Buna göre Cumhurbaşkanının ölümü, azli, istifası veya iki aydan fazla işine gitmesine mâni olacak derecede hastalanması veya görev süresinin dolmasına rağmen yeni Cumhurbaşkanın çeşitli engellerden dolayı henüz seçilememesi veya buna benzer durumlarda Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı, Devrim Rehberi'nin onayı ile Cumhurbaşkanına ait sorumlulukları üstlenir ve Parlamento Başkanı, Yargı Başkanı ve Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısından oluşan Konsey en geç elli gün içerisinde yeni Cumhurbaşkanının seçilmesini sağlar. Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısının ölmesi veya herhangi bir nedenle görevlerini yerine getirememesi ya da Cumhurbaşkanının Birinci Yardımcısının

olmaması hâlinde Devrim Rehberi başka birini onun yerine görevlendirir.

Cumhurbaşkanının millete karşı sorumluluğunun müeyyidesi seçimler iken parlamento ya karşı sorumlulukları daha etkin denetleme mekanizmalarına bağlanmıştır. Parlamento çoğunluğunun Cumhurbaşkanına muhalif kandanın elinde olması ve iki erk arasında ciddi anlaşmazlıkların yaşanması durumunda gensoru mekanizması devreye sokulabilir ve Cumhurbaşkanının azli Devrim Rehberi'ne sunulabilir. Devrim Rehberi, yürütme ve yasama erki arasında ortaya çıkan bu anlaşmazlıkları anayasanın 110. maddesinin 10. bendinde belirtilen çerçevede karara bağlar. Devrim Rehberi'nin Cumhurbaşkanını azletmesi durumunda, Cumhurbaşkanlığı için erken seçime gidilir. Azlin gerçekleşmemesi durumunda ise parlamento'nun feshedilmesi suretiyle yeni bir parlamento seçimine gidilmesi mümkündür.

Cumhurbaşkanının Devrim Rehberi'ne karşı olan sorumlulukları da somut müeyyidelere bağlanmıştır. Ancak bu müeyyidelerin doğrudan değil dolaylı olduğu görülmektedir. Anayasada Devrim Rehberi'nin parlamento süreci olmaksızın Cumhurbaşkanını görevden almasıyla ilgili herhangi bir açıklık olmamasına rağmen bazı anayasa hükümleri anayasanın 57. maddesinde belirtilen mutlak yetkilerine dayanarak Devrim Rehberi'nin bu azli doğrudan yapabileceğini belirtmektedir.³²

3. Bakanlar Kurulu

3.1 Bakanlar Kurulunun Yapısı

İran'da 18 bakanlık olmasına karşılık Bakanlar Kurulu toplantılarına katılanların sayısı bakanlarla sınırlı değildir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanının yokluğunda kabineye başkanlık eden Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı ve bakanların yanı sıra diğer daimî katılımcılar ve geçici katılımcılarla üye sayısı değişiklik arz etmekte ve genellikle 30'u aşmaktadır.

Bakanlar Kurulu Tüzüğü'ne göre aşağıdaki kişiler kabine toplantılarına katılma yetkisine sahiptir:

1. Cumhurbaşkanı,
2. Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı,
3. 18 Bakan,
4. Cumhurbaşkanının Hukuk İşlerinden Sorumlu Yardımcısı,
5. Cumhurbaşkanının Parlamentodan Sorumlu Yardımcısı,
6. Cumhurbaşkanının Uygulamadan Sorumlu Yardımcısı,
7. Ülke Plan ve Bütçe Teşkilatı Başkanı,
8. İran Radyo ve Televizyon (İRT) Kurumu Başkanı,
9. Merkez Bankası Başkanı,
10. Bakanlar Kurulu Sekreteri,
11. Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısının Katılımı Uygun Gördüğü Şahıslar³³

3.2. Bakanlar Kurulunun Görevleri

Bakanlar, görevleri konusunda Cumhurbaşkanı ve parlamentoya karşı sorumludur. Bakanlar Kurulunda alınan kararlar konusunda ise bakanların kolektif sorumluluğu vardır.³⁴ Kurulun yetkileri şunlardır:

1. Kanun tasarısı hazırlamak,
2. Tüzük çıkartmak,
3. Kamu malları hakkındaki anlaşmazlıkları karara bağlamak veya hakeme sevk etmek,
4. Yürütmeye ilişkin kararlar almak,
5. Yürütme organları arasındaki anlaşmazlıkları çözmek.

3.3. Bakanlar Kurulu Sekreterliği

Kabinenin çalışma programını organize etmek üzere Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısının denetiminde ve onun tarafından belirlenen Bakanlar Kurulu Sekreteri görev yapmaktadır. Sekreter; Bakanlar Kurulu, Bakanlar Kurulunun alt komisyonları, 127. madde kapsamında görevlendirilen Cumhurbaşkanı Özel Temsilcileri ve 138. madde çerçevesinde oluşturulan Özel Komisyonların toplantılarının düzenlenmesi, gündem konularının belirlenmesi ve ilgili bütün işlerin programlanmasından sorumludur. Bu toplantılarda alınan kararların tutanaklara geçirilmesi, ilgili mercilere duyurulması, yasa

³² Anayasa, 57. madde.

³³ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 2. madde.

³⁴ Anayasa, 137. madde.

12. Hükümet Bakanlar Kurulu Toplantısı, 2017

Kaynak: www.president.ir

tasarılarının ve karar taslaklarının düzenlenmesi de sekreterin görevleri arasındadır. Sekreter, komisyonlarla ilgili kuralların uygulanmasından sorumlu olmakla birlikte komisyonların toplanma durumlarını, gündemleri ve üyelerin toplantılara katılım durumlarına ilişkin raporları Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısına bildirmekle mükelleftir.³⁵

3.4. Bakanlar Kurulunun İşleyişi

Bakanlar Kurulu, pazar günü öğleden önce ve çarşamba öğleden sonra olmak üzere haftada iki kez toplanır. Toplantının resmiyet kazanabilmesi için 18 bakandan 16'sının oturuma katılması şarttır ve kararlar oy çokluğuyla alınır.³⁶ Bakanlar Kurulunda görüşülecek konular önem ve öncelik derecesine göre farklılık gösterir. Gündem, Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı tarafından bir hafta önceden belirlenir.³⁷ Tüzüğün üçüncü maddesine göre Bakanlar Kurulunda yalnızca Cumhurbaşkanı ve bakanlar,

³⁵ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 19-20. madde ve <https://goo.gl/GdZUVJ> (cabinetoffice.ir/fa/news/175) Erişim: 10 Mayıs 2018.

³⁶ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 1. madde.

³⁷ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 27. madde.

Cumhurbaşkanının hazır bulunmaması durumunda Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı oy hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısının atanmaması veya toplantıya katılmaması durumunda Cumhurbaşkanı toplantıya bizzat katılır.³⁸

3.5. Bakanlar Kurulu Komisyonları

Bakanlar Kurulu kendilerine tevdi edilen işler ve gelen öneriler konusunda nihai karar alma mercisidir. Söz konusu işler genel olarak ekonomi, kültür, toplum, siyaset, sanayi, savunma ve benzeri konuları ilgilendirir niteliktedir. Bu konularda karar alabilmek ise çeşitli alanlarda ihtisas gerekmektedir. Hiçbir bakan şahsen veya bakanlık olarak bütün bu niteliklere tek başına sahip olmayacağından çalışma alanları birbirleriyle bağlantılı olan bakanlıklardan oluşan daimî, geçici veya özel komisyonlar oluşturulur. Komisyonlar, hazırladıkları çalışmalarını nihai karara bağlamak üzere **Bakanlar Kuruluna sunar.**³⁹

³⁸ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 5. madde.

³⁹ Hukuk-i Esasi-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran, Dr. Seyyid Muhammed Haşimi, Bonyad-i Hukuki-yi Mizan, 12. Baskı, Tahran, 2013 Sonbahar, s. 315

3.6. Daimî Komisyonlar ve Üyeleri

Daimî komisyonlar şu üyelerden oluşur:

- 1. Ekonomi Komisyonu:** Ekonomi ve Maliye Bakanı, Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı, Tarım Bakanı, Dayanışma, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanı, İçişleri Bakanı, Yol ve Şehircilik Bakanı, Cumhurbaşkanının Planlama ve Stratejik Denetimden Sorumlu Yardımcısı, Merkez Bankası Başkanı, Enerji Bakanı, Cumhurbaşkanının Uygulamadan Sorumlu Yardımcısı* ve Parlamentodan Sorumlu Yardımcısı,
- 2. Sosyal İşler ve Elektronik Devlet Komisyonu:** Dayanışma, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanı, Kültür ve İslami İrşat Bakanı, Sağlık, Tedavi ve Tıbbi Öğretim Bakanı, Eğitim ve Öğretim Bakanı, Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanı, İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanı, Spor ve Gençlik Bakanı, Cumhurbaşkanının Hukuk İşlerinden Sorumlu Yardımcısı, Cumhurbaşkanının Planlama ve Stratejik Denetimden Sorumlu Yardımcısı, Şehitler ve Gaziler Vakfı Başkanı, Kadın ve Aile İşleri Merkezi Başkanı, Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı, Adalet Bakanı, Cumhurbaşkanının Yönetim ve İnsan Sermayesini Geliştirmeden Sorumlu Yardımcısı,
- 3. Kültür Komisyonu:** Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanı, Kültür ve İslami İrşat Bakanı, İstihbarat Bakanı, Spor ve Gençlik Bakanı, Kadın ve Aile İşleri Merkezi Başkanı, Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Kurumu Başkanı ve İran Radyo ve Televizyon Kurumu Başkanı,
- 4. Altyapı, Sanayi ve Çevre İşleri Komisyonu:** Tarım Bakanı, Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı, Enerji Bakanı, Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanı, İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı, Yol ve Şehircilik Bakanı, Cumhurbaşkanının Planlama ve Stratejik Denetimden Sorumlu Yardımcısı, Merkez Bankası Başkanı, Çevre Koruma Teşkilatı Başkanı, Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Kurumu Başkanı, Cumhurbaşkanının Uygulamadan Sorumlu Yardımcısı ve Atom Enerjisi Kurumu Başkanı,

*Bu yardımcılık hâlihazırda Cumhurbaşkanına adına; Yurt Dışı İranlılar Yüksek Konseyi, Standartlar Yüksek Konseyi, Cumhurbaşkanlığı Ziyaretleri Organize Komitesi, Millî Ziyaret Komitesi, Piyasayı Düzeltme Komitesi, Sübvansiyonları Planlama Merkezi vb. bazı kurumlardan sorumlu bir yardımcılıktır.

- 5. Yasa Tasarıları Komisyonu:** Dayanışma, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanı, Adalet Bakanı, Ekonomi ve Maliye Bakanı, Cumhurbaşkanının Hukuk İşlerinden Sorumlu Yardımcısı, Cumhurbaşkanının Parlamentodan Sorumlu Yardımcısı, Cumhurbaşkanının Planlama ve Stratejik Denetimden Sorumlu Yardımcısı, Çevre Koruma Teşkilatı Başkanı ve İstihbarat Bakanı,
- 6. Siyasi ve Savunma Komisyonu:** İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanı ve Cumhurbaşkanının Parlamentodan Sorumlu Yardımcısı,
- 7. Bilim, Araştırma ve Teknoloji Komisyonu:** Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı, Tarım Bakanı, Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanı, İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanı, Sağlık, Tedavi ve Tıbbi Öğretim Bakanı, Eğitim ve Öğretim Bakanı, Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanı, İran Atom Enerjisi Kurumu Başkanı, Cumhurbaşkanının Bilim ve Araştırmadan Sorumlu Yardımcısı, Cumhurbaşkanının Planlama ve Stratejik Denetimden Sorumlu Yardımcısı ve Çevre Koruma Teşkilatı Başkanı.⁴⁰

Anayasanın 138. maddesi, bu daimî komisyonlara ilaveten gerekli görmesi durumunda Cumhurbaşkanının geçici veya özel komisyon kurabileceğini vazedmiştir.

3.7. Komisyonların İşleyişi

Daimî ya da özel bütün komisyonlar ilk oturumlarında bir başkan ve bir başkan yardımcısı seçerek göreve başlar. Bakanlar Kurulu Sekreteri, ilgili komisyona uzman bir ismi tayin eder. Böylelikle Bakanlar Kurulu Sekreterliği ile komisyonların sekreterlikleri arasında çalışmaların uyum içerisinde yürütülmesi sağlanmış olur.

Daimî komisyonlar gündem olması durumunda haftada en az bir defa toplanır. Özel komisyonlar ise anayasanın 138. maddesi gereği üyelerin üçte ikisinin katılımıyla Cumhurbaşkanlığında toplanır. Komisyonların olağan oturumları ilk toplantıda belirlenerek üyelere bildirilir. Komisyon toplantıları önceden bildirilmeden iptal edilemez. Başkan veya başkan yardımcısının oturuma katılmaması durumunda en yaşlı üye oturuma başkanlık eder. Komisyonların oturum iptali veya yapacakları

⁴⁰ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 6. madde.

olağanüstü oturum bir önceki toplantıda karara bağlanır ve Bakanlar Kurulu Ofisi hafta sonuna kadar bu kararı üyelere bildirir. Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı ise bu süreçler dışında oturumu iptal edebilir ya olağanüstü oturum kararı alabilir.⁴¹

Komisyon üyeleri oturumlara şahsen ve düzenli olarak katılmalıdırlar. Komisyon üyesi, istisnai durumlarda ve meşru bir mazeretle oturuma katılamaması durumunda oturum başkanının izniyle yardımcısını veya vekilini oy hakkına sahip olmaksızın oturuma gönderebilir.⁴² Komisyonlarda sadece bakanlar, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Radyo ve Televizyon Kurumu Başkanı ve Merkez Bankası Başkanı oy hakkına sahiptir.⁴³

Komisyon kararlarında onaylanan, onaylanmayan veya çekimsiz kalan hususlar; Bakanlar Kurulunda mutlaka görüşülmeli ve ilgili bakanlar ele alınan hususlara ilişkin görüşlerini dile getirmelidir. Komisyonun kararı, ilgili organ, kurul veya komisyon tarafından görevin ifasına veya başka bir kuruma tevdi edilmesine ilişkinse konu doğrudan muhatabına iletilir ve komisyonun yalnızca nihai kararı Bakanlar Kurulunun gündemine alınır. Anayasanın 138. maddesinde yer alan “Hükümetin kendi görevleri kapsamındaki birtakım konuları birkaç bakandan oluşan komisyona havale edebileceği hususlar ve söz konusu komisyonların o kapsamda onaylayacağı konular” bu maddenin dışındadır. Zira bahsi geçen komisyon hükümet tarafından kurulan özel bir komisyon olup aldıkları kararlar Cumhurbaşkanının onayından geçtikten sonra hayata geçirilir. Komisyonla görüşülüp kabul edilmeyen öneriler, öneri sahibinin itirazıyla karşılaşırsa en geç on beş gün içerisinde Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısına bildirilir ve gerek görülürse Bakanlar Kurulunda görüşülür. Anayasanın 138. maddesi kapsamında hükümetin yetkisinde olup geçici veya özel komisyon tarafından alınacak kararlar, komisyonun bakan üyelerinin çoğunluğu tarafından kabul edilmelidir.⁴⁴ Zira söz konusu komisyonların üyelerinin çoğunluğu bakanlar dışında başka kurumların başkanlarından oluşabilmektedir. Böylelikle eşit oy ile değil, nitelikli oylarla karar alındığını söylemek mümkündür.

⁴¹ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 7-11 maddeler.

⁴² Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 12. madde.

⁴³ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 16. madde.

⁴⁴ Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, 17-18. maddeler.

4. Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler

Yürütmenin güvenlik boyutunu silahlı kuvvetler yerine getirmektedir. Devrim Rehberi ile Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin en çok iç içe geçtiği alan silahlı kuvvetler ve güvenlidir. Ülkenin iç ve dış güvenliğinden sorumlu silahlı kuvvetler ve emniyet birimleri birer icra kurumu olarak görevlerini, yürütme organı çerçevesinde yerine getirir de atamaları Devrim Rehberi tarafından yapılan bu kurumlar, hiyerarşik olarak yürütme erkine bağlı değildir.⁴⁵ Buna rağmen silahlı kuvvetler konusu ülke anayasasının Devrim Rehberliğini düzenleyen 8. faslında değil Yürütme Erkinini düzenleyen 9. faslında ele alınmaktadır. Yürütme Erkinini iki bölüme ayıran anayasa, birinci bölümü Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ikinci bölümü ise silahlı kuvvetlere ayırmıştır.

Bu durum, yürütme yetkilerinin Devrim Rehberi ile Cumhurbaşkanı arasında paylaştırıldığı açık bir örneğidir. 143. maddeden 151. maddeye kadar olan bölümde, hükümete silahlı kuvvetlerle ilişkin sınırlı yetkiler tevdi edilmektedir. Buna göre hükümet, İslami kurallar çerçevesinde ülkedeki her ferden askerî eğitim görmesi için gerekli program ve imkânları oluşturmalıdır. Böylelikle herkes ülkeyi ve İslam cumhuriyetini silahlı bir şekilde savunabilecek kapasiteye ulaşacaktır. Ancak silah bulundurmaya resmî yetkililerin onayıyla mümkündür.⁴⁶

Yukarıda belirtildiği gibi devlet nişanları vermek Cumhurbaşkanının yetkisinde olmakla birlikte silahlı kuvvetler mensuplarına rütbe ve nişanlar Devrim Rehberi tarafından verilir. Devrim Rehberi'nin komutasındaki İran Emniyet Teşkilatı, İçişleri Bakanlığı bünyesinde görev ve sorumluluklarını yerine getirdiğinden⁴⁷ İçişleri Bakanı Cumhurbaşkanının belirlediği ve Devrim Rehberi'nin de onayladığı bir şahıs olmalıdır. Elbette bu bakanlığın silahlı kuvvetler içinde yetkileri son derece sınırlıdır. Yine de Devrim Rehberi, uygun görmediği hâlde İçişleri Bakanlığına getirilmiş bir isme temsil yetkisi vermemektedir.

⁴⁵ Fıkıh-i Siyasi, Ayetullah Abbas Ali Amid Zencani, İntişarat-i Emir Kebir, Tahran, 1994, c. 1, s 317.

⁴⁶ Anayasa, 151. madde.

⁴⁷ Kanun-i Niruy-i İntizami-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran/İslâm Cumhuriyeti Emniyet Teşkilatı Kanunu 2. maddesi.

Ayrıca İran Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olarak zikredilen Savunma ve Silahlı Kuvvetleri Destekleme Bakanlığı hükûmetin bir parçası olduğundan Savunma Bakanlığına atanacak kimse de Cumhurbaşkanı ve Devrim Rehberi'nin teamül gereği üzerine görüş birliğine vararak belirledikleri ve Ordu veya Devrim Muhafızları komutanları arasından belirlenen bir kişi olmalıdır.

Cumhurbaşkanının silahlı kuvvetler üzerinde etkin olduğu alan yıllık düzenlenen bütçelerde silahlı kuvvetlere tahsis edilecek payın belirlenmesidir. Ancak ülke güvenliği ve savunması söz konusu olduğundan gerekli bütçenin altında bir miktarın tahsis edilmesi söz konusu olamamaktadır. Öte yandan silahlı kuvvetlerin her bir birimi ihtiyaç duyduğu bütçeyi Plan ve Bütçe Teşkilatına bildirmektedir.

4.1. Millî Güvenlik Yüksek Konseyi

Cumhurbaşkanı başkanlığındaki Millî Güvenlik Yüksek Konseyinin aldığı kararlar, anayasanın 176. maddesi gereği ancak Devrim Rehberi'nin onayının ardından uygulanabilmektedir. Cumhurbaşkanı, üyelerinin çoğunluğu Devrim Rehberi tarafından üst düzey isimler arasından ve iki üyesi ise doğrudan kendisi tarafından atanan konseyde yalnızca bir oy hakkına sahiptir. Konsey üyeleri şunlardır:

1. Cumhurbaşkanı,
2. Yargı Başkanı,
3. Yasama Başkanı,
4. Genelkurmay Başkanı,
5. Ordu Genel Komutanı,
6. Devrim Muhafızları Genel Komutanı,
7. İçişleri Bakanı,
8. Dışişleri Bakanı,
9. İstihbarat Bakanı,
10. Plan ve Bütçe Teşkilatı Bakanı,
11. Devrim Rehberi tarafından atanan iki temsilci.

Görüşülecek konuya ilişkin bakan veya kurum başkanları da toplantılara davet edilmektedir. Cumhurbaşkanı silahlı kuvvetler üzerindeki sınırlı yetkisi, ülkenin millî güvenlik politikalarının belirlenmesi süreçleri için de geçerlidir.

5. Cumhurbaşkanı ve Ekonomi

Cumhurbaşkanının yürütme yetkileri arasında en etkili olduğu alan ekonomidir. Anayasanın 44. maddesi İran'ın iktisadi yapısını; kamu, kooperatif ve özel sektör olmak üzere üç temel alana ayırmıştır. Ağır sanayi, dış ticaret, büyük madenler, bankacılık, sigorta, enerji, barajlar, büyük su ulaştırma şebekeleri, telekomünikasyon, PTT, havayolları, gemicilik, yol ve demir yolları vb. ekonominin kamuya ait bölümünü oluşturmaktadır. Köy ve şehirlerde İslami kurallara uygun üretim ve dağıtım işleri yapan kooperatif kurum ve kuruluşları ekonominin kooperatif bölümünü oluştururken bu iki bölümün faaliyetlerini tamamlayıcı nitelikte olan özel sektör; tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret ve hizmet alanlarında faaliyetlerini sürdürür.

Devlet ekonomisinin doğrudan ve dolaylı olarak egemen olduğu İran'da, Ekonomi ve Maliye Bakanı, Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı, Tarım Bakanı, Petrol Bakanı, Enerji Bakanı ve Kooperatif, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanının yanı sıra Cumhurbaşkanının Ekonomiden Sorumlu Yardımcısı, Merkez Bankası Başkanı, Plan ve Bütçe Teşkilatı Başkanı gibi isimler Cumhurbaşkanının ekonomi ekibini oluşturmaktadır.

Devrim Rehberi'nin ülkenin genel politikalarını belirleme yetkisi ekonomiyi de kapsamaktadır. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yürütme erki olarak söz konusu politikaları hayata geçirmekle yükümlüdür. Ülke ekonomisi, özellikle dış ticaret ve yatırımlar alanında önemli oranda dış politikasının etkisinde kalmaktadır. Ülkenin ABD ve İsrail karşıtlığı üzerinden gelişen dış politikası, diğer ülkelerle olan siyasi ilişkileri önemli oranda etkilemese de ekonomik ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Devrimden bu yana süre gelen yaptırımlar Cumhurbaşkanlarının ekonomi yönetimindeki alanını önemli oranda sınırlandırmaktadır.

Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı düzeyinde temsil edilen Ülke İdari ve İstihdam Teşkilatı aracılığıyla iktisadi kamu kuruluşlarına yapılacak atamaları yönetmek-

tedir. Yürütmenin önündeki en önemli sorunlardan biri de her geçen gün ekonomide etkisi gittikçe artan Devrim Muhafızlarına bağlı ekonomi kuruluşlarıdır. Adeta paralel bir hükümet gibi hareket eden DMO, askerî gücünün yanı sıra ekonomideki gücünü de arttırarak korumaktadır. Bu durum da hükümet açısından diğer bir sınırlayıcı faktördür.

Büyük ölçüde petrole bağımlı olan İran ekonomisi, ambargoların ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların doğrudan etkisi altında olduğundan hükümetin, istediği ekonomi politikalarını hayata geçirmesi zorlaşmaktadır. Bu durum, dönem dönem Cumhurbaşkanı ile Devrim Rehberi arasında dış politikada dâhil çeşitli konularda ihtilafa neden olsa da nihai söz Devrim Rehberi'ne aittir.

6. Yürütme ve Diğer Erkler Arasındaki İlişkiler

6.1 Yürütme ve Yasama

Erkler ayrımının esas alındığı İran İslam Cumhuriyeti'nde, Cumhurbaşkanı ve parlamento halk tarafından seçilmekle birlikte Cumhurbaşkanı'nın, üzerinde yetkiye sahip olmadığı yasamaya karşı yukarıda da belirtildiği gibi sorumlulukları vardır. Kanun çıkarma, referandum, güvenoyu, seçimlerin ertelenmesi ve gensoru gibi alanlarda iki erk arasında ilişki ve iş birliği bulunması öngörülmüştür. Bu ilişkiler şu şekilde ayrıntılandırılabilir:

- a. Cumhurbaşkanı parlamentodan çıkan yasaları imzalayarak yürürlüğe koyar. Cumhurbaşkanı prosedür gereği kendisine ulaşan yasaları öngörülen sürede imzalayarak yayımlanmak üzere Resmî Gazete'ye gönderir. İran Medeni Kanunu'nun 1. maddesine göre Cumhurbaşkanı kendisine ulaşan kanunları beş gün içerisinde imzalamazsa Resmî Gazete onları yetmiş iki saat içerisinde yayımlamak zorundadır.⁴⁸ Cumhurbaşkanı'nın yasaları veto etmek gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla yürütmenin başı olarak bu makama kanunların daha çok bilgilendirme amacıyla geldiği söylenebilir.
- b. Referandum önerme konusu anayasanın 59 ve 177. maddelerinde düzenlenmiştir. 59. Madde oldukça önemli siyasi, iktisadi, sos-

yal ve kültürel konularda kısmi anayasa değişikliklerini kapsayan referandumu düzenlerken 177. madde anayasanın tamamının gözden geçirilmesine ilişkin referandumu kapsamaktadır. Bu iki konuda referandumu talep eden merciler farklıdır. Anayasada kısmi değişiklik öngören referandum teklifi Cumhurbaşkanı veya 100 milletvekili tarafından sunulur ve milletvekillerinin üçte ikisinin onayıyla kabul edilir.⁴⁹ Referandum sonuçları yasal prosedürlerin ardından Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmalı ve uygulanmak üzere ilgili mercilere gönderilmelidir.⁵⁰ İkinci tür referandum ise Devrim Rehberi'nin talimatıyla gerçekleşmektedir.

- c. Cumhurbaşkanı tarafından atanan bakanlar parlamentodan güvenoyu almak zorundadır.⁵¹ Her bir bakan için önce ayrı ayrı ve ardından güven oyu alan bakanların tamamı için bir arada güven oylaması yapılmazdır. Bakanlardan herhangi birinin istifası, ölümü veya Cumhurbaşkanı tarafından görevden alınması durumunda yerine atılacak yeni bakan de güvenoyu almalıdır. Kabinenin yarısında değişiklik yapılmış ise kabinenin tamamı için yeniden güven oylaması yapılır. Görev süresi içerisinde de önemli konularda veya görüş ayrılıklarının yaşandığı durumlarda bakanlar için güven tazelemesine gidilebilir.⁵² Parlatonun yürütme üzerindeki bu denetleme yetkisinin, Cumhurbaşkanı ve ilgili organların otoriterleşmesini engelleme amacı taşıdığı yönünde yorumlar yapılmaktadır.⁵³
- d. Seçimlerin kısmen veya tamamen ertelenmesi yasama ve yürütme organlarının iş birliğiyle mümkündür. Anayasanın 68. maddesine göre savaş veya askerî bir işgalin meydana gelmesi durumunda Cumhurbaşkanı'nın önerisi, parlatonun dörtte üçünün onayı ve Anayasayı Koruyucular Konseyinin de tasvip etmesiyle ülkenin belirli bir bölgesinde veya tamamında seçimler belirli bir süreliğine ertelenebilir. Cumhurbaşkanı gerek yürütmenin gerekse de Millî Güvenlik Yüksek Konseyinin başı sıfatıyla bu yöndeki bir kararı parlatoya sunabilmektedir.

⁴⁹ Referandum Kanunu 36. Madde. <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/91695>
Erişim 18 Mayıs 2018.

⁵⁰ A.g.e, 35. madde.

⁵¹ Anayasa 133. madde.

⁵² Anayasa 136. madde.

⁵³ Haşimi, age. s. 310.

⁴⁸ Katuzyan, a.g.e, s. 23.

- e. Cumhurbaşkanı gerekli gördüğü durumlarda parlamentodaki açık oturumlara katılabilir ve danışmanları da kendisine eşlik edebilir veya milletvekillerinin talebi üzerine parlamentoda ilgili konuda açıklamalarda bulunabilir. Cumhurbaşkanı önemli yasa önerilerini ve bakanlık için belirlediği isimleri parlamentoya takdim ederken orada hazır bulunur ve hükümet politikalarına ilişkin milletvekillerine bilgi verir. Bakanlar da birlikte veya münferit olarak parlamentodaki oturumlara danışmanlarıyla birlikte katılabilirler.⁵⁴ Ayrıca milletvekilleri yürütmeyi denetleme yetkileri kapsamında Cumhurbaşkanı'na soru sorabilir ve açıklama yapmak üzere Cumhurbaşkanı'na parlamentoya davet edebilir. Cumhurbaşkanı gerekli imzanın toplanması durumunda bu davete icabet etmelidir. Cumhurbaşkanı veya bakanlardan birisi anayasasının 69. maddesi gereği olağanüstü durumlarda ve ülkenin güvenliği gerektiriyorsa parlamentoda kapalı oturum talebinde bulunabilir. Kapalı oturumlarda alınan kararlar Anayasayı Korumucular Konseyi üyelerinin katılımı ve milletvekillerinin dörtte üçü tarafından onaylanmalıdır.
- f. Parlamentonun denetim yetkilerinden en kritiği kuşkusuz Cumhurbaşkanı'na gensoruyla düşürerek Cumhurbaşkanı'nın azli için Devrim Rehberi'nden talepte bulunabilmesidir. Anayasanın 89. maddesinin 2. bendine göre milletvekillerinin en az üçte birinin imzasıyla Cumhurbaşkanı hakkında gensoru verilebilir ve bu durumda en geç bir ay içerisinde Cumhurbaşkanı parlamentoda kendisini savunur. Lehte ve aleyhte konuşan milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı'nın açıklamalarından sonra yapılan oylamada Cumhurbaşkanı'nın yetersizliğine karar verilirse görevden azli amacıyla anayasasının 110. maddesi gereği konu Devrim Rehberi'ne sunulur. Bu süreçten sonra Cumhurbaşkanı'na azledip etmemek Devrim Rehberi'nin kararına bağlıdır.
- g. Aynı maddenin 1. bendine göre en az 10 milletvekili Bakanlar Kurulunun tamamı veya bir bakan hakkında gensoru verebilir. Bu durumda bakanlar en geç 10 gün içerisinde parlamentoda savunma yapmalıdır. Savunmaları yetersiz bulunan bakanlar azledilebilir ve yeni kurulacak kabinede yer alamazlar.

⁵⁴ Anayasa 70. madde.

- h. Cumhurbaşkanı veya bakanlardan herhangi birinin imzaladığı bütün devletlerarası antlaşmalar ve sözleşmeler ancak Parlamento'nun onayından sonra yürürlüğe koyulabilir.⁵⁵

Cumhurbaşkanı'nın Parlamento İşlerinden Sorumlu Yardımcısı yürütme ve yasama erki arasındaki ilişkileri koordine eder.

6.2 Yürütme ve Yargı

Yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler ağırlıklı olarak yargının yürütme üzerindeki denetimlerinden oluşmaktadır. Yargı erki, konumu gereği tarafsızlığını korumak amacıyla yürütme ve yasama erklerinin müdahalelerinden uzak olmakla birlikte Devrim Rehberi'nin etkisindedir. Zira Yargı Başkanı, Devrim Rehberi tarafından atanmakta ve Devrim Rehberi yargıya ilişkin birtakım işlerde tasarruf yetkisine sahip bulunmaktadır.

Yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler Adalet Bakanı üzerinden yürütülmektedir. Adalet Bakanı sadece yürütme ve yargı arasındaki işleri takip etmekle kalmamakta aynı zamanda yargı ve yasama erkleri arasındaki ilişkileri takip etmekte yani üç erk arasındaki işleyişi aynı merkezden yürütmektedir. Adalet Bakanı, Yargı Başkanı'nın Cumhurbaşkanı'na önerdiği isimler arasından atanmakta ve diğer bakanlarla birlikte parlamentodan güvenoyu alarak görevine başlamaktadır. Yargı Başkanı, yargıçların istihdamı hariç bu erkin mali ve idari yetkilerini Adalet Bakanına devredebilir. Böylelikle Adalet Bakanı da bakanlar kurulunda yer alan diğer bakanlar gibi en yüksek yürütme makamlarının bir parçası olur.⁵⁶

Yargı erki, bünyesindeki Yüce Divan ile Cumhurbaşkanı'nın görevlerini kötüye kullanma suçlamasıyla yargılayabilmektedir. Yargılama sonucunda Cumhurbaşkanı mahkûm olursa azil kararı Devrim Rehberi'ne sunulmaktadır.⁵⁷ Cumhurbaşkanı, yardımcıları ve bakanlara yönelik adi suçlamalar parlamentonun bilgisi dâhilinde genel mahkemelerde incelenir.⁵⁸

⁵⁵ Anayasa 77. madde.

⁵⁶ Anayasa 160. madde.

⁵⁷ Anayasa 110. madde.

⁵⁸ Anayasa 140. madde.

Yargı Başkanı; haksız kazanç elde edip etmediklerini tespit amacıyla Cumhurbaşkanının, Cumhurbaşkanının eş ve çocuklarının, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile onların eş ve çocuklarının, bakanlar ve onların eş ve çocuklarının mal varlıklarını göreve gelmeden önce ve görev süresinin bitiminden sonra inceler.

Yargının yürütmeyi denetleme organlarından bir diğeri ise Devlet Denetleme Kurumudur. Yargı Başkanına bağlı olan bu kurum, idari organların kanunları doğru uygulayıp uygulamadıklarını ve işlerin sağlıklı bir şekilde yürütülüp yürütülmediğini denetler.⁵⁹ İdari Adalet Divanı da yargının yürütme üzerindeki denetleme mekanizmasının parçasıdır. Yargı Başkanına bağlı çalışan divan; devlet kurumlarının, memurların ve hükümetin çıkardığı tüzüklerden olumsuz etkilenenlerin itiraz ve şikayetlerini inceler.⁶⁰

Yürütme ve yargı arasındaki ilişkinin tek taraflı olduğu açıkça ortada iken yürütmenin yargıya tek etki aracı, bu kuruma tahsis edilen bütçenin yürütme tarafından hazırlanmasıdır. Yürütme bu unsuru baskın bir şekilde kullanmaya kalkıştığında parlamento, Anayasayı Korumucular Konseyi ve Devrim Rehberi gibi üst merciler bu girişimlere engel olabilmektedir.

⁵⁹ Anayasa 174. madde.
⁶⁰ Anayasa 173. madde.a

SONUÇ

Devrim sonrasında İran’da tesis edilen dine dayalı devlet anlayışı hazırlanan anayasayla kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Din adamlarından oluşan İranlı yönetici elitler, klasik İslam devleti anlayışını modern devlet yapısına uyarlamaya çalışmıştır. Devlet Başkanının bir din adamı olmasını öngören bu devlet modelinde, yürütme erkinin yetkileri de anayasada Devrim Rehberi olarak tanımlanan otorite ile halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı arasında paylaşılmıştır. Benzeri görülmeyen bu devlet modelinin işleyişinde birtakım sorunların yaşanması kaçınılmazdır. 1989’da yapılan anayasa değişikliğiyle iktidar Devrim Rehberi ile Cumhurbaşkanı arasında taksim edilmiştir. Bu bağlamda hem Devrim Rehberi’nin hem Cumhurbaşkanının görevlerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Devrim Rehberi devletin başı ve Başkomutan sıfatıyla erkler üstü bir konumda mutlak otorite şeklinde yeniden tanımlanırken Cumhurbaşkanı da ikinci en yüksek siyasi otorite ve yürütme erkinin başı olarak tanımlanmıştır.

Devrim Rehberi’nin doğrudan halk oylamasıyla seçilmemesine rağmen oldukça geniş yetkilerle donatılması ancak herhangi bir makama karşı sorumlu olmamasına karşın doğrudan halkın oyuyla seçilen Cumhurbaşkanın Devrim Rehberi başta olmak üzere millete ve parlamentoya karşı sorumlu olması bu makamın icra mesuliyetinden doğan hassasiyetin yansımasıdır. Tam olarak ne başkanlık ve ne de parlamenter sayılabilecek İran’daki yönetim sistemi, kendine özgü bir idare şekli ortaya çıkarmıştır. Şeklen başkanlık sistemi gibi gözükse de görev ve yetkileri dikkate alındığında bu tarz bir iktidar yapısından da oldukça uzaktır.

Anayasayı uygulamak Cumhurbaşkanının en önemli görevleri arasındadır. Lakin çoğu zaman devletin maslahatı ve öncelikleri gereği anayasanın birçok maddesi tamamen veya kısmen askıya alındığından İran’da Cumhurbaşkanının güçlü bir icracı olduğunu söylemek zordur.

Yürütme erkinin diğer erklerle olan ilişkisi dikkate alındığında, bu erkin diğer erklerin etkin denetimi altında olmasına rağmen iki erke karşı müdahale gücünden yoksun olduğu görülmektedir. Silahlı kuvvetler üzerinde Cumhurbaşkanı’nın bir yetkisi bulunmamasına rağmen özellikle Devrim Muhafızlarının ekonomi, dış politika, iç politika gibi alanlarda geniş faaliyet içerisinde olması hükûmetin söz konusu alanlardaki etkinliğini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle yürütme erkinin de İslam Cumhuriyetinin mahiyetine uygun bir şekilde yapılandırıldığını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

Temel Kaynaklar

- Âyinnâme-i Dâhili-yi Heyet-i Devlet/Bakanlar Kurulu İç Tüzüğü, <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/111611>
- Kânûn-i Esâsi-yi Cumhûri-yi İslami-yi İran/ İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, http://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution
- Kânûn-i İntihabat-i Riyaset-i Cumhuri-yi İslami-yi İran/İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kanunu, [goo.gl/dq4dUU](http://www.shora-gc.ir/goo.gl/dq4dUU) (<http://www.shora-gc.ir/>)
- Kânûn-i Hemiporsi-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran/İran İslam Cumhuriyeti Referandum Kanunu, <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/91695>
- Kanun-i Niruy-i İntizami-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran/ İran İslâm Cumhuriyeti Emniyet Teşkilatı Kanunu, <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/91805>

Kitaplar

- Behniyar, Ahmet Rıza (2010). Velayet-i Fakih der Kanun-i Esasi-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran; Kabl ve Bad ez Baznigeri, Feslname-i Mutaalaat-i İslami Dergis, Sayı 24, İlkbahar.
- Amid Zencani, Abbas Ali (1994). Fıkh-i Siyasi (1-3 cilt), İntişarat-i Emir Kebir, Tahran.
- Kasımi, Feridun (2016). Cumhuri-yi İslami-yi İran ez Bazirgan ta Ruhani, H&S Media Ltd., London.
- Katuziyan, Nasır (2016). Kanun-i Medeni-yi İran der Nezm-i Hukuki-yi Kononi, Bonyad-i Hukuki-yi Mizan (4. Baskı), Tahran.
- Haşimi, Seyyid Muhammad (2013). Hukuk-i Esasi-yi Cumhuri-yi İslami-yi İran, Bonyad-i Hukuki-yi Mizan (12. Baskı), Tahran.

İRAM HAKKINDA

Yeni, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan İnan Araştırma Merkezi (İRAM), temel bir özelliğiyle ülkemizdeki diğer araştırma merkezlerinden farklılık göstermektedir. İRAM, yalnızca İnan ve bağlantılı konular üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir. Ciddi bir kültürel ve tarihsel derinliğe sahip, Ortadoğu'daki siyasal etkinliği artan ve çok yönlü ilişkilere sahip olduğumuz komşu ülke İnan ile ilgili konuları layıkıyla inceleyebilmek zaruret haline gelmiştir. İRAM'ın ana hedefi kamuoyunun birincil kaynaklardan doğru ve kapsamlı bilgi ve analize ulaşmasını sağlamaktır. İnan ile ilgili konularda çalışma yapan akademisyenler ve araştırmacılar için çeşitli eğitim ve araştırma imkânları sunmayı ve alanda çalışan kişiler için ortak bir platform olmayı amaçlamaktadır. İnan iç ve dış politikaları, ekonomisi ve toplumsal-kültürel yapısı alanlarında üretilen bilgiler, iki ülke arasındaki ilişkileri ve anlayışı geliştirmeye de katkı sağlayacaktır. Merkezimiz İnan'da, Ortadoğu'da ve Batı'daki bilgi birikimini ülkemize ve ülkemizdeki birikimi de dünya kamuoyuna taşıyacak kadroya sahiptir.

İnan Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar Mh. 1397. Sk. No: 14 06520 Çankaya / Balgat - Ankara / Türkiye

Tel: +90 312 284 55 02 - 03 Faks: +90 312 284 55 04

e-mail: info@iramcenter.org www.iramcenter.org

"Bu çalışmanın tüm telif hakları İnan Araştırmaları Merkezi'ne (İRAM) aittir"